

Йордан Йовков

Празно гнездо

Поуморен от стълбите, даскал Ангел се спря и се изправи на врата-та: сух, само кожа и кости, с хлътнали дълбоки очи, едното от които беше сляпо, изпит и бледен, той приличаше на смъртник, не на жив човек. Но такъв той си беше от години и ако дъщеря му Мария се обърна към него, когато влезе, и го загледа внимателно, то беше за друго: тя забеляза, че даскал Ангел беше настръхнал, едното му око, здравото, светеше като от треска, избелелите му устни трепереха. Всичко туй показваше, че даскал Ангел е страшно ядосан.

И наистина, като захвърли бастуна си (освен безбройните си други недъзи, даскал Ангел беше и куц), той се тръшна в къта и завика:

– Моят брат! Прелюбезния ми, обичния ми брат! Колкото го обичам, толкоз да живее! Да гебердяса, да пукне! – Даскал Ангел издигна гласа си и с още по-голяма омраза зареди: – Вълци главата му да късат, да ослепее! Аз ако съм сляп с едното око, той с двете да ослепее! Да го видя с торба от портата на портата да проси...

– Тате! – опита се да го спре дъщеря му кротко, но с укор. – Не думай тъй, тате...

Даскал Ангел се завъртя на мястото си като ужилен.

– И ти ли? И ти ли ще ме ядосваш? Ще ме съдиш? Аз го зная него какъв е той, не ти. Знам го, че ми е ял хляба. Да го изгледам аз него и да го изуча, а той... Какво? Мислиш, че ми е благодарен ли? Той? Намерил си човека... Тази змия, тази усойница... Наклал се като свиня, само яде, яде. И дай му да се хили и се смее като... Пфу! И туй ми било чилик...

Даскал Ангел говореше тъй – а това той правеше много често – за брата си, за даскал Андона, който учителствуваше в едно близко село. И той го хулеше било за някоя дребна причина, било без каквато и да е причина. Преди всичко той не обичаше даскал Андона, защото, докато сам беше уволнен отдавна, даскал Андон още учителствуваше, значи, още получаваше „жалване“. Освен туй, той беше болен, а на лицето на даскал Андона цъфтяха, дето се казва, божури – пълен беше, кръвен, здрав. И за каквото и да говореше, дори когато разказваше за ишиаса си, от който често страдаше, той умираще да се смее. Весел човек беше. И също такива весели, разложени, с широки сърца бяха всичките му домашни – и жена му, и дъщерите му. И богат не беше даскал Андон, но си живееше добре.

– Не ми е брат той! – извика по едно време даскал Ангел. – Не го ща! Не го признавам за брат!

Както шеташе из къщи, Мария се спря:

– Не думай тъй, тате. Чичо не е лош човек, пък какъвто и да е, брат

ти е, тате...

Даскал Ангел се сепна и я погледна: макар да го укоряваше, но самата тя не се злеше, спокойна беше, очите ѝ бяха засмени, сякаш някакъв огън огряваше отвътре цялото ѝ лице, бяло и пълно. Тя беше снажна, едра мома, подът бумтеше под натъртените ѝ стъпки, нанизите и гривните ѝ звънтяха. „Какво има, защо е такава весела?“ – мислеше си даскал Ангел, като я гледаше и нечисто подозрение клъцна като змия сърцето му.

Неведнаж той беше връщал сватовници за нея. И вярваше и беше убеден, че прави това за нейно, а не за свое добро, не за да има кой да му шета и кой да го гледа. Освен туй Мария сама се присмиваше и сама отказваше на тия ергени, които и той връщаше. Само един – Никола – Авджи Тодоровия син, от същото село, в което живееше и даскал Андон, само той като че ѝ беше по сърце и макар нищо да не каза, макар да не отиде против волята му, дълго време след като беше върнал Николовите сватовници, той я виждаше често със зачервени очи от плач. Отпосле ѝ премина, помири се. „Аз ще ѝ намеря едно добро момче – мислеше си даскал Ангел. – Като го харесам аз, ще го хареса и тя.“ Той знаеше, че това трябва да стане, че Мария не е малка, но все му се струваше, че е рано още, че има време.

– Я не се ядосвай, тате – каза Мария, след като беше сложила софрата. – Вземи да се нахраниш. Виж какво съм ти наготвила. – Тя сложи ръка върху неговата и добави: – Че аз се грижа за моя бащичко, за моя татко. И си го обичам аз, обичам си го...

Колкото и да беше коравосърдечен човек, даскал Ангел усети, че нещо сладко и топло се разлива в душата му. Жена му беше лоша (той поне мислеше тъй), но я прибра господ, синовете му се изжиха, отидоха по други села, забравиха го. Добре, че бог му даде това дете, дъщеря му, та да го гледа. „Детето“ – тъй я наричаше той, въпреки двайсет и петте ѝ години, когато говореше за нея пред чужди хора. Струваше му се, че Мария никога няма да го оскърби, не ще отиде против волята му. „Аз сам ще ѝ намеря едно момче“ – реши пак той в себе си.

Но някаква коварна мисъл се обаждаше издълбоко у него и му шептеше, че не всичко е тъй, както мисли и както вярва, че тук има друго нещо, но той не го знае. И даскал Ангел често поглеждаше дъщеря си. „Весела е, има нещо.“ – мислеше си той. Но да я разпитва нещо или да ѝ се скара той не смееше и затуй гневът му се обърна пък срещу даскал Андона. Той взе да го ругае още по-страшно, още по-безмилостно.

– Одеве, като бях в кръчмата, Филип ми каза, че вчера пак бил тука.

– Кой, тате?

– Онзи хубостник, чичо ти. И какво току обикаля насам, какво ходи? Тоз хайдук е намислил нещо...

– Не зная, тате. У нас не е дохождал.

– Ти не си ли приказвала с него?

– С чича ли? Не. У, колко време има, откак не съм го виждала?

Даскал Ангел замълча, замисли се нещо. След малко той каза:

– Я иди, къзъм, отвън в одаята. На иконостаса под кандилото, оставил бях пари. Иди ги донес и ги тури в сандъка. На ти ключа.

Мария донесе парите, тури ги в сандъка и даде ключа на баща си. Даскал Ангел дълго време мълча и с едното си око поглеждаше дъщеря си. Такъв му беше обичаят – след като се наговореше, като се навикаше, уморяваше се и ставаше мълчалив. По едно време той пак се обади:

– Марийке, я обарни там рогозката. Оставил съм там други пари, даде ми ги Георги Желязов за нивата, дето я ся той. Вземи и тях ги тури в сандъка – и той пак й даде ключа.

Той ставаше благ, добре разположен и се радваше, че дъщеря му до такава степен е спечелила доверието му. На никого друг той не би дал ключа от сандъка.

Доде време да си легне даскал Ангел и Мария му постла, настани го. След туй тя мина в другата стая, но сама не си легна, не угаси лампата. Черните й очи често се обръщаха към прозореца, слушваше се, чакаше сякаш нещо. След час-два някой лекичко, предпазливо почука на прозореца, зад стъклото се мярна човек. Мария грабна една бохча, приготвена по-отрано, угаси лампата и на пръсти излезе вън. От тъмнината се отдели и дойде при нея мъж – по вървежа се познаваше, че е строен, млад. Той пое бохчата, но се спря, защото Мария се обърна и погледна към къщата.

– Защо се връщаш? Да вървим...

– Сега, сега...

– Няма време. Какво гледаш?

– Ах, нищо, нищо... Горкия ми баща, мъчно ми е за него. И за къщата ми е мъчно...

– Ех и ти! Каква си...

Тя изтри очите си, после, хванати за ръце, близо един до друг, забързаха и се загубиха в тъмнината. Мина се доста време. Някъде далеч извън селото затрака каруца, засили се, като все повече и повече се отдалечаваше.

На другия ден даскал Ангел се събуди, повика, но Мария не доде.

Даскал Ангел се разсърди, развика се – пак никой не се обади. Тогава той стана и като продължаваше да вика, обиколи от стая в стая цялата къща. Мария я нямаше. Като мислеше, че е на двора при кравите или че е отишла нейде при съседите, даскал Ангел излезе на чардака. Той се нагани да извика, но видя, че Стойковица, съседката им, бързо-бързо ситнеше насам, като в същото време пристягаше ръченика си, както правят жените, когато се готвят да кажат нещо.

– У вас ли е Мария? – попита даскал Ангел.

Усмехнатата, Стойковица доде по-близо.

– Ех, чичо Ангеле, тя Мария, ех, нищо няма де, нали е мома, не е само до нея.

– Какво ми дрънкаш ти ма?

– Чичо Ангеле! Мария пристана снощи на Никола, Авджи Тодоровия син. Още снощи заминаха. С каруца.

Даскал Ангел нищо не каза, поогледа се наоколо си и седна на чардака. Изведнаж нещо му доде на ум, намери ключа в джеба си и като кучаше толкоз силно, че изглеждаше като че ще падне, влезе вътре и отвори сандъка: парите си бяха на мястото, както си ги знаеше. Той отвори след туй долапите – чеизът на Мария, трупан от години, си стоеше непобутнат. Мария нищо не беше взела. Една сълза се насъбра в едното, в здравото око на даскал Ангела и щеше да падне, но в тоя миг той си спомни за даскал Андона и като побесня се развика:

– Разбойник! Багабонтин! Хайдук! Виж защо дохождал вчера, той примами детето ми, той го отвлече. Брат, а, брат, туй ми било брат! Добре, добре! Аз ще те науча тебе! Сега ще ме разбереш ти мене, чакай...

Той ходи към кръчмата, обажда се на кмета, върна се пак в къщи. Вика, вика, докато прегракна. След туй замълча, не продума вече дума и легна. Дохождаше да го приглежда Стойковица. Отначало мислеха, че лежи от яд, от мъка, но скоро разбраха, че е болен, и тъй като нямаше кой да го гледа, известиха на даскал Андона.

Даскал Андон дойде веднага. Влезе един възнисък човек с побеляла коса, но червен, здрав. Месестият му нос на върха беше морав, лицето му, лъснато от пот, беше покрито с малки дупчици от шарка. Имаше вид на човек, който току-що се е смял, пак е готов да се смее, но мястото е такова, че трябва да пази приличие.

Той дойде до одъра, гдето лежеше даскал Ангел, и му се обади. Едното око на даскал Ангела се отвори, погледна го и пак се затвори. Кроткият даскал Андон в тая минута го хвана яд. Искаше му се да извика: „Зъл човек! Проклет човек! Лежи сега тука, лежи! Тъй ти се пада.

Умори жена си, пропъди синовете си. Какво? Ти мислиш, че дъщеря ти е длъжна да седи цял живот при тебе и да те гледа? Да имаш да вземаш.“

Но даскал Андон не посмя да каже всичко това, а промълви:

– Е, де, бате, нищо няма. Не се грижи, свои хора сме, ще те приберем, ще те вземем у нас – и повече не можа да каже, защото го задуши плач.

В една кола натовариха всичко по-ценно от покъщнината, в друга качиха даскал Ангела. След туй заключиха къщата. Когато вече да тръгнат, поободрен, защото беше успял на два-три пъти да прескочи до кръчмата, даскал Андон каза:

– Таквот нещо е света, бате – свой своего не храни, тежко му, който го няма. Всичко е до време. Ябълката стои на дървото, докато узрее, а после капва. Тъй са и децата – пораснат, станат големи и ... хвъркнат като птички. Колко свят имаше тука, а сега... Виж къщата каква е... като празно гнездо...

Изпит, бледен, даскал Ангел лежеше в каруцата със затворени очи и мълчеше.

КРАЙ

Източник: Словото

Набиране: екип на abc дизайн, Иван Иванов, Essme или Елина Мирчева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том трети; „Български писател“,
С. 1977. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7861>]